consuetudine absterremur, sed ut illos etiam, quos tali vitio laborantes viderimus, quoties nobis audientibus iurare contingat, admonitione froenemus, et sermone, vel saltem torvo vultu, ac minus placabili aspectu coerceamus. Nam si de Croesi filio traditum est, tanta in parentem pietate affectum, ut licet a natali die semper mutus fuisset, intuitus tamen in patrem suum gladio ruentem militem, repente solutis impeditae linguae retinaculis clamarit: *Ne patrem meum Croesum occidas;* quid aequum erit facere Christianum, dum videt contemni, et dehonestari sanctum nomen Christi, omnium viventium Patris clementissimi, in quem tot vulnera, et ictus iniuste iurantes dirigunt, quot iuramenta illi non minus acervatim, quam temere frequentant? Si Croesi filium naturalis ille erga patrem amor compulit, ut in sermonem sibi antea a natura prohibitum indignatione prorumperet, patrem defensurus, nos qui non solum naturali, sed supernaturali lege tenemur, Christo Domino amorem, et honorem deferre consentaneum profecto erit, ut adversus eos, qui iusirandi sanctam religionem contemnunt, insurgamus, et si quando non liceat opere, saltem externis signis, quantum nobis impia iurandi crebritas displiceat, ostendamus. Auctoritas reprehendendi, ac reprimendi tam turpem, et stultam iurandi consuetudinem penes patres familiarum et dominos praecipue desideratur, qui vigilanter debent animum intendere, omnemque diligentiam adhibere, ut eorum liberi, ac servi pie vivant, mendacia fugiant, et omnino, nisi in veritate, iudicio, et necessitate, ut iam dixi, a iuramentis abstineant. At hi, quod certe dolendum est, non raro solent vitio, quod carpimus, laborare; quippe numquam fere, vel Dei, vel Christi, et aliorum Sanctorum nomina ore depromunt, nisi, non quidem ad illa, ut par erat honoranda, sed periurio violanda, et dedecoranda. Quomodo igitur alios reprehendet reprehendendus? quomodo patrem filius, inferior non imitabitur superiorem? Deploranda quidem horum conditio est, siquidem eorum exemplo ceteri similiter delinquunt, praesertim pueri, qui paternos malos mores facile induunt, et tamquam haereditario iure suscipiunt. Quamobrem in memoriam revocent parentes, atque maiores, quod s. refert Gregorius (*lib.* 4. *dial. c.* 16), a daemone videlicet puerum quendam aetatis annum quintum non excedentem, quod frequenter iuraret, ex sinu amplexuque paterno intuentibus his, qui aderant, miserabiliter, et violenter fuisse sublatum.

DE
FELICISSIMA CHRISTI EPIPHANIA
ET REGUM MAGORUM ADVENTU
AC DE VARIIS ARCANIS
IN UTRISQUE RECONDITIS

LIBER SEXTUS

HOMILIA PRIMA

Fit satis praecipuis interrogationibus, quae ab humano ingenio de adventu Magorum Regum, ad porticum Bethlehem fieri possunt.

Quantumcumque ingenii sui aciem sapientissimus quisque investigator acuat, ac discursum altius extollat: quaecumque super re de qua agitur nosse desiderat, ad haec praesertim capita ea revocare necesse erit; qui scilicet fuerint tres hi Legati, unde profecti, quis duxerit eos, quo pervenerint, quid quaesierint, ubi quieverint, quid invenerint, quid reverentiae viso lacrymanti infantulo exhibuerint, quid e contra oblatum acceperint. Veniens ergo ad primum quaesitum de tribus Legatis, quos tam festiva celebritate catholica veneratur Ecclesia, sacer Christi Evangelista Matthaeus Magos illos esse docet, vulgatus tamen sermo idem sibi velle ac *Sapientes* interpretatur. Ita volunt divus Anselmus, Beda, Rupertus, aliique multi. Sanctus tamen Basilius (*orat. de Christ. ort.*) idem ac *Silentes* significare exponit. Olim namque sapientes, ut philosophiae studio acrius incumberent, a convictu hominum semoti, ac aliorum consuetudine extorres vivebant, iuxta Aristotelicam doctrinam: *Anima quiescendo fit sapiens.* Quapropter philosophiam sectantes quinque integris annis, monente Pythagora, aliorum commercio carebant. S. Hieronymus (*in o.* 2. *Dan.*) tradit, Persarum Magos, quales hi tres fuere, qui Christum Dominum invisere advenerunt, herbis tantummodo, hordeaceisque panibus vesci, ac humi quiescere solitos, ut ad philosophiae studium aptiores, et expeditiores invenirentur. Testatur etiam Apuleius ex Platone, Magos sacerdotes, ac Deorum interpretes fuisse. Quia tamen duo sunt magicae artis genera, ut Caelius Rhodiginus (*lib.* 9. *antiq. lec.*) advertit, unum honestum, et laudabile, philosophia scilicet naturalis: alterum turpe, et indecorum, ita enim illud appellat, superstitionibus plenum, et daemoniacis pactis admistum: dubitant hic Doctores, an hi Magi ex eorum numero essent, qui magiam superstitiosam sectarentur. Negant aliqui pietatem insinuantes: hi sunt Nicephorus (*lib.* 1. *c.* 13), Innocentius III (*de Epiph.*), Beda, et auctor Imperfecti, necnon sanctus Anselmus, ac tandem Glossa ordinaria in hunc locum ait: *Magi non malefici, sed philosophi Chaldaeorum erant.* Communis tamen Patrum opinio contrarium sentit. Sanctus enim Augustinus (*ser.* 2. *de Ep.*), s. Thomas (3. *p. q.* 36. *art.* 3), s. Hieronymus (*sup. cap.* 19. *Isaiae*), s. Ambrosius (*sup. Luc. cap. de Mag.*), et Iustinus Martyr (*dial. contr. Tryphon.*), volunt fuisse incantatores, et superstitiosos magos; et praecipue sanctus Basilius (*orat. de Christ. gen.*) ait: *Incantationibus vacabunt:* et Theophylactus (*c.* 2. *sup. Matth.*): *Christo testimonium perhibent magi, qui maxime adversarii erant Deo, et obnoxii daemoniis.* Duo reperio, quae hanc sententiam valde confirmant. Unum, quod in sacra Scriptura magorum nomen in malam saepissime partem sumitur: nam (*Levit. c.* 20) ait: *Anima quae declinaverit ad magos, vel ariolos, ponam faciem meam contra eam:* et (*cap.* 29): *Non declinetis ad magos.* Alterum, quod quanto magis a Deo distabant, tanto magis una ex parte tenerrimi infantis emicat clementia, qui ita sibi adversos vocare dignatus est: et ex alia omnipotentia, et brachii fortitudo, cuius virtute rebelles animos idolorum cultu inveteratos suae ditioni subiugavit, magis enitet.

Sed maior adhuc extat difficultas, an fuerint Reges. S. Hieronymus (*in c. Dan.*), Iansenius (*lib.* 9. *de concor.*), et egregius poeta Mantuanus reges fuisse negant; quam opinionem duae va-

lidae rationes non parum corroborant. Prima, quia cum id ad Christi maiestatem, et honorem valde conferret, minime silentio id praetermisisset Evangelista; maxime cum Herodem, alioquin tyrannum, regis nomine donarit, ea sola ratione, quod regia dignitate gauderet. Altera, quia si fuissent reges, nemini dubium, quin Herodes regali fastu incedens obviam eis venisset, aut regia aula excepisset, nec tandem tam severe illis imperasset, ut reperto iam infantulo rege illac iterum reverterentur. E contra tamen magnus Augustinus (*de mirab. sacr. Script.*), s. Athanasius (*q.2.ad Reges Antioch.*), Anselmus, Aymon, Cyprianus (*de bap. Christi*), Chrysostomus (*hom. de Nativ.Christ.*), Robertus (*de div. off. lib.* 3. *c.*24), et Glossa ordinaria dicunt veros reges fuisse, quam veritatem probant ex verbis Davidis: *Reges Tharsis, et insulae munera offerent, reges Arabum, et Saba dona adducent.* Et ex Isaia: *Ambulabunt gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus tui: omnes de Saba venient, aurum, et thus deferentes.* Sed Iansenius dicit firmam non videri hanc probationem, quia opinatur reges hosce neque ex Saba, neque ex Arabia profectos fuisse, cum Hierusalem ad orientalem plagam sita non sit, sed ad meridionalem tantummodo; commemorat autem Evangelista ex Oriente illos advenisse. Verum non id adeo perspicuum est, ut Iansenio videtur. Nam magnus Pater s. Epiphanius, Iustinus Martyr, s. Cyprianus, et doctissimus Cardin. Baronius ex Arabia profectos testantur, eo magis, quod ea regio thure, et myrrha abundat plurimum, quae in munus oblata fuerunt. Incognitus quoque explicans verba David, *Reges Tharsis*, ait: *Ad litteram hoc exponitur de illis tribus Regibus, de quibus dicitur* (*Matth.* 2): *Ecce Magi ab Oriente venerunt.* Denique communis vox Patrum, atque omnium catholicorum, reges fuisse contestatur: nec video rationem firmam, quae ab hac sententia nos possit dimovere. Illum autem difficultatis nodum, cur eos Evangelista, quandoquidem vere reges erant, reges non appellarit, solutiones non paucae enodant. Prima, quia amici quoque, qui Iobum inviserunt, reges erant, et tamen integro Iob libro reges numquam appellantur: immo Iob, ut constat ex c. 2. secundum septuaginta Interpretum versionem, vere fuit rex, et tamen in toto eius libro numquam rex nuncupatur. Secundo, quia videbatur Evangelistae, quod quemadmodum coram sole non elucent stellae, ita coram summo rege Christo nemini licet regio fulgore splendere, caput suum regia corona redimire, aut magnitudinem aliquam praeseferre. Unde statim atque ad thronum Dei pervenere quatuor viginti illi senes, instar regum coronati, subito quas ferebant coronas deponentes, ad pedes eius proiecerunt. Quod autem in conspectu Christi Herodes regis nomine insignitur, nihil mirum, cum tyrannus esset. Tertio, quia magis cedit in divinum honorem, quod ratio, quae in sapientibus praedominatur,ei subdatur, quam quod potentia, quae in regibus eminet, ei subiugetur. Evangelistae enim compertum erat pluris a Deo fieri scientiam,quam imperium: et idcirco maluit Magos illos vocitare, hoc est *Sapientes*, quam reges; nisi dicamus, quod vocans eos sapientes, vocavit simul et reges: licet enim ex rege ad sapientem infirma sit consequentia, cum Reges multi fuerint insipientes; irrefragabilis tamen est, et necessaria consequutio: Sapiens, ergo rex, non quidem haereditario iure, sed naturali: quia ut recte observavit Philo libro quem inscripsit: *Quod omnis sapiens est liber*, natura ipsa sceptrum, et coronam sapientibus impertitur, unde quasi naturali iure reliqui ignari, et illitterati inferiores illis se fateri debent.Atque huc facit illud, quod Diogeni quondam sapienti philosopho contigit, qui cum in atrocissimas depraedatorum manus incidisset, et illum cum ceteris simul mancipiis in forum venundandum duxissent, interrogantibus mercatoribus de eorum arte, aut officio, Diogenes respondit: *Officium meum est aliis praecipiendi.*Quid est hoc Diogenes? servus es, et ferream collo catenam defers, et non vereris ore proferre, officium tuum esse imperandi? at ille: *Iure*, inquit, *debetur hoc mihi, qui sapiens sum.*Nec enim tam regem constituunt purpura, et sceptrum, aula splendida, numerosa stipantium caterva, ingentes auri, atque argenti thesauri, quam prudentia, et sapientia cum cordis sinceritate coniuncta. Denique Evangelista reges eos non appellavit, quia semper Spiritus Domini horruit omne, quod profanitatem, et mundanam gloriam redoleret, adeo ut ab omnibus Evangelistis narrari Christi opprobria, honores ab uno tantum voluerit: per Iudam venditum, a quatuor; Lazarum resuscitasse a solo Ioanne: crucifixum inter latrones, ab omnibus Evangelistis; regem tamen ab altero latronum acclamatum, ab uno tantum Luca: ab Hebraeis despectum, et vilipensum, nullus silentio praeteriit; in regem optatum unus duntaxat refert: eius denique mortem, et passionem quatuor omnes historiographi recitarunt; adorationis tamen regum ab Oriente solus Matthaeus meminit. Itaque ut significaret Evangelista, quam parvifaciat Deus humanum honorem, reges illos dicere consulto praetermisit. Non inficior tamen potentes adeo non fuisse, velut hodie Hispanorum, et Gallorum Reges, sed ut olim erant Neapolis in Italia, Granatae, vel Cordubae in Hispania regnantes, ut doctissimus Simon de Cassia adnotavit, dicens: *Erant in regione aliqua orientalis plagae tres viri nobiles, parvi tamen reges, Magi a sapientibus dicti.*

Verum ad secundum quaesitum accedentes, unde scilicet tres hi reges venerint: certe ex orientali quadam regione, inquit Evangelista: *Ecce Magi ab Oriente venerunt.* Sed cum regionis, quae multiplex est ad orientalem plagam, mentionem non faciat, Doctores in varias abierunt opiniones: quia Hilarius Arelatensis dicit eos venisse e postremis Aethiopiae finibus, s. Maximus ex Chaldaea, s. Iustinus martyr ex Arabia, s. Ioannes Chrysostomus ex Persia, celebris Doctor Navarrus ex Indiis regni *Calecucio* nuncupati, Abulensis ex Mesopotamia opinatur: in hac tamen re id certum est, nihil esse certum. Inter relatas tamen sententias Abulensis illa probabilior mihi videtur; quia ut communiter sentiunt Patres, reges hi

Balaam successores fuere, qui Mesopotamiam incolebat.Unde rationi valde consentaneum est cogitare, illos etiam in ea regione vixisse.Atque hic observatione dignum arbitror, quam pie, ac sapienter Dominus mala vertat in bonum, cum ex Oriente, unde primum peccatum originem duxit, Abel enim mors ex Oriente processit: idololatria in Oriente initium habuit: Balaam de montibus Orientis populo electo maledicturus venit, ex eadem inquam Orientis parte venire iubet Dominus tres hosce reges, ut benedicant, et venerentur Filium suum, et sanctificationis totius Gentilitatis primitiae sint.

Quod si nosse optamus, quis illos in hoc itinere duxerit, stellam iidem dixere (*Matt.* 2): *Vidimus stellam eius in Oriente.* Ubi Dominus adimplevit, quod pollicitus fuerat per Isaiam (*c.* 49): *Levabo ad gentes manum meam, et exaltabo ad populos signum meum.*Primo dicit, quod levabit manum suam ad gentes, hoc est, vocabit eas: alludit enim ad modum, quo nos illum vocamus, versus quem manus admovemus. Secundo ait, quod extollet signum quoddam: *Et exaltabo ad populos signum.* Hoc signum pro Iudaico populo fuere sine dubio infantuli panni, ut pastoribus nunciavit Angelus (*Luc.* 2): *Et hoc vobis signum, invenietis infantem pannis involutum.* Pro gentili tamen populo stella extitit signum, ut ipsi confessi sunt: *Videntes stellam Magi dixerunt ad invicem, hoc signum magni Regis est.* Ideo pro maiori huius astromici portenti adnoto intelligentia cum s.Chrysostomo (*oper. imperf. cap.* 2. *sup.Matth.*), Seth filium Noe reliquisse scripturam de hac stella tractantem, quae iure haereditario ex parentibus ad filios devolvebatur; cum tamen numquam stella illa patefieret, et elucescere inciperet, electi sunt duodecim ex prosapiae illius praecipuis, qui vigiles stabant, velut speculatores, ut stellam hanc praestolarentur.Quod si forte quis eorum moriebatur, succedebat eius in locum filius aliquis, aut proximior consanguineus, et hi Magi dicebantur, solebantque singulis annis simul ad montem conscendere, quem vocabant *victorialem*, ubi tribus integris diebus sacrificia Deo reddebant, rogantes, ne ab eis invisam stellam abire permitteret: atque in hac petitione persistentibus, apparuit illis in coelo Virgo pulcherrima, filium inter brachia tenens, qui crucem super caput gestabat. Et addit s. Chrysostomus, illos se alloquutum fuisse, seque illis in ducem obtulisse, atque ita fuit. Anteivit enim eos stella, quae per noctem, veluti olim ignea columna Israelitas, eos illuminabat. Unde sicut cum illa sistebat, populus itidem Dei quiescebat, cumque ambulabat, etiam populus Dei pergebat; ita regibus his contigit, nam quiescente stella ipsi sistebant, et eunte ibant. Ex quo patet, non fuisse ex stellis, quas in firmamento intuemur, nec ex planetis orbi inferiori fixis, nec ex cometis, terrae ab exhalatione in suprema aeris regione procreatis, sed novam stellam miraculose formatam, ut adnotaverunt Origenes (*lib.*1. *cont. Cels.*), s. Ioannes Damascenus (*lib.* 1. *cap.* 7), Nicephorus (*lib.* 1. *cap.* 15), et praecipue Augustinus (*lib.* 1. *contr. Faust.*) ubi ait: *Non ex illis haec erat stellis, quae ab initio creaturae, itinerum suorum ordinem sub Creatoris lege custodiunt, sed novo Virginis partu novum sidus apparuit.* Atque hoc loco ita egregius quidam doctor erupit: *O fratres, cum novo homine novissima hora nato, novus angelorum cantus auditur, nova stella, novo situ, novo cursu, nova materia, novo motu, novo lumine circumfulgens videtur.* Et Prudentius in suo hymno bene stellae huiusce novitatem significavit, dicens solis lucem claritate antecellere: *Stella quae solis rotam vincit splendore, ac lumine.* Et si quisquam petat, a quo illa moveretur stella, respondet Euthymius, et Theophylactus, ab angelo, qui in illa erat. S.Augustinus (*de mir. sac. scrip. tom.* 3. *libr.* 3. *cap.* 40) ait, a Spiritu sancto, qui quemadmodum postea in Christi baptismo in columbae forma apparuit, et die Pentecostes in specie ignis splendentis: ita hic in stellae figura se contuendum obiecit. Praetereo quae narrat Aymon (*sermon. de Epiph.*) egregius scriptor, ubi refert ex Gregorio Turonensi (*ab eod.relat.*), quod peracto iam stellae munere, illa cecidit in puteum, iuxta Bethlehem, ubi tunc omnes qui virgines erant, in illud usque tempus illam conspiciebant.Consulto, inquam, haec praetereo, quia, ut admonuit s. Anselmus, fabularum figmenta redolent. Ad rem tamen nostram redeuntes, sive tres reges stellae notitiam habuerint ex Seth scriptura, quam s. Chrysostomus refert, sive ex illo Balaam vaticinio (*Num.* 24): *Orietur stella ex Iacob*, unde descendebant, ac de manu in manum, de lingua in linguam ad posteros usque traduceretur, ut attente observarent sidus hoc, ut affirmant s. Ambrosius (*sup.* 2. *Luc.*), s. Hieronymus (*sup.* 2. *Matth.*), Gregorius Nyssenus (*orat. de Nat.*), et Basilius (*or. de Christ. gener.*); certum tamen est, solo illius stellae aspectu nativitatis mysterium non cognovisse, sed speciali coeli lumine, quo interius illuminati fuere, ut sanctus Leo Papa (1. *de Epiph.*) in haec verba tradit: *Dedit aspicientibus intellectum, qui praestitit signum, et quod fecit intelligi, fecit inquiri.* Itaque Dominus, qui illis stellam dedit in signum, dedit simul et intellectum, quo eam cognoscerent, possentque inquirere, quid per eam significaret: et idcirco Hierusalem ingressi sunt (*Matth.* 2): *Venerunt Hierosolymam.*

His verbis respondet Evangelista quaesito quarto, quo videlicet venerint: *Venerunt*, ait, *Hierosolymam.* Fuit ingressus hic coelesti consilio divinitus ordinatus: tum ut in praecipua illa civitate, quae populi Hebraei metropolis erat, primo divulgaretur Christi adventus, et inde per universum regnum propagaretur, ne quisquam huius natalis inscium et ignarum se effingere posset: tum ut stellae miraculum sacrae Scripturae, quae apud Hebraeos erat, authenticis testimoniis consonum comprobaretur. Est enim sacra Scriptura veluti lapis Lydius, sive index, qui doctrinae, aut revelationis veritatem, aut falsitatem detegit. Quod si quis forte quaerat, cur in ingressu regum in Hierusalem stella se absconderit? Respondeo, illam, ut s. Augustinus adnotavit, fuisse magnificam coeli linguam: unde quemadmodum principe, aut viro aliquo gravissimo loquen-

te, ceteri venerationis causa silent, ita modo, quia ingredientibus regibus in Hierusalem, loquuturum erat testimonium propheticum de adventu Christi (*Matth.*2): *Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es, etc.* Quod supra modum maioris erat auctoritatis, et ponderis, quam visibile stellae signum, ut non obscure indicant verba d.Petri, dicentis (2.*Petri* 1): *Sed habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes,* ideo obmutuit statim lingua illa caelestis, et ab eorum oculis aufugit, et evanuit.

Porro iam videamus, quid sacri hi reges in Hierusalem quaesierint. Interrogarunt quidem (*Matth.* 2): *Ubi est, qui natus est Rex Iudaeorum?* quasi dicerent: regem quaerimus, qui natus est rex. Sane illud inter alia interest discrimen inter Christum, et alios reges, quod hi quamquam ad hoc, ut sint reges, nati sint, non tamen ex visceribus matris prodeunt reges, non regio diademate redimiti nascuntur, sed ut ceteri homines in hanc lucem veniunt regiamque dignitatem armis, electione, aut haereditate sibi comparant. At Christus natus est rex, nec quomodolibet rex, sed rex regum, ut in eius femore exaratum se vidisse testatur Ioannes his characteribus (*Apoc.* 9): *Rex regum, et Dominus dominantium.* Quibus consonant verba illa (*Prov.*8): *Primogenitum ponam illum excelsum prae regibus terrae.* Hinc est, quod si ceteri reges coronam possident, ab ipso eam mutuaverunt: *Per me reges regnant, et legum conditores iusta decernunt.* In huius veritatis figura reperio Deum iussisse fieri duas coronas Iosedech: *Facies coronas, et pones in capite Iesu Iosedech:* non iussit coronam unam fieri, sed multas; tum quia Christus unam merebatur, quatenus rex, alteram quatenus sacerdos summus; tum ut significaret, Christum diadematum dominum esse, qui non solum sibi, sed et aliis coronas habeat, aliisque eas imperitiatur. Illud tamen, quod in hoc genere mirabilius arbitror, est, quod cum prosapiae nobilitas, et generis splendor a patribus in filios descendat: e contra hic accidat, nam a Christo ascendit ad progenitores eius; non ipse ab eis, sed illi ab ipso ingenuitatem, et nobilitatem mutuatam habent, ut egregie sub radicis metaphora id explicavit d. Ioannes,vocans Christum radicem David (*Ioan.* 5):*Vicit leo de tribu Iuda, radix David.*Videbatur sane debuisse Davidem, et non Christum vocare radicem, cum Christus ex illo descenderet, non e contra David ex Christo; at mysteriose sic loquutus est; tum ut palam faceret quod tametsi Christus, ut homo, a Davide descenderet, ipse tamen David a Christo, secundum quod Deus, per creationem prodierat: tum ut significaret, quod sicut rami a radicis virtute virorem, et venustatem suam participant, non secus patres illos Christi progenitores, et proavos totum suae nobilitatis virorem, et ingenuitatis venustatem, ac splendorem a Christo Domino accepisse. Itaque concludimus, Christum non solum nasci regem, sed adeo per excellentiam, et antonomasiam regem esse, ut coram eo terreni reges non aliter vocari mereantur, quam reges umbrosi, aut comici, quia eorum regna non secus caduca sunt, quam umbrae, aut Comicorum regna, vel, ut aptius dicam, somniantium principatus, qui facilius quam fumus evanescunt. Christus autem cum rex nascatur, naturalique iure princeps sit regum terrae, in praesepe rex est, pannis involutus rex est, tremens frigore rex est, per Herodem persequutus rex est, in crucem actus inter latrones rex est. Hincque est, quod qui reges non nascuntur, morte reges esse desinunt; at Christus, qui natus est rex: *Ubi est qui natus est Rex?* mortuus etiam rex non desinit esse, ut aperte crucis titulus ostendebat: *Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum.* O honorifica inscriptio! o insigne gloriosum! quod ut delerent, potentiam omnem adhibuere Christi hostes, nec tamen iudicis animum mutare potuerunt, ut praedixerat David: qui praevidens spiritu instantiam, quam apud Pilatum Hebraei facturi erant, ut titulum illum tolleret, dixit; *In tituli inscriptione, ne tollas:* ita factum: sic enim tenaciter suae Pilatus adhaesit sententiae, ut iuberet titulum tribus praecipuis orbis terrarum linguis describi, hebraea, graeca, et latina, ut intelligeretur, sic ut observat s. Cyrillus, Christum regem esse non unius nationis, sed universi terrarum orbis. Titulus iste per praecipuas linguas Iesum futurum principem omnium linguarum praedicabat. Iussit deinde titulum hunc in vertice crucis affigi, quod tametsi ignorans, quid faceret, Christi regni firmitatem, et immobilitatem praesignificavit. Certe si homines Christum regem acclamassent, quando illum Pater in Filium suum praedicabat (*Matth.* 17): *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui:* vel quando super thronum montis Thabor gloriosis splendoribus emicabat: vel quando omnipotentiae suae virtute aquam vertebat in vinum: vel quando quinque panibus quinque millia hominum alait: vel denique quando furentes maris vortices coercebat, ventorum turbines quassabat, coecos illuminabat, mortuos ad vitam revocabat, adeo mirarer, quod tunc Hebraei de Christi regni firmitate vacillarent, at cum infantulum trementem in praesepe, et iuvenem morientem inter latrones hostes eius regem eum confiteri coguntur, liquet aperte, ipsum regem constitutum a Patre, eius regnum summa perennitate stabilitum, cum et mors ipsa, quae sceptra ligoribus aequat, imperii sceptrum e manu eius divellere non potuerit. Quod si altius rem hanc contemplemur, inveniemus, rigorose loquendo, Christum solum esse regem, reliquos vero non reges, sed proreges, hoc est eius vices gerentes. Videmus Deum Moysis tempore ministros varios misisse, qui proregum munere uterentur, quousque ipse rex adveniret; atque hinc est, quod Salomon dicebat (3. *Reg.* 8): *Steti pro patre meo:* quasi diceret: ego in regis throno pro patre meo sedeo, et pater meus pro Saule occupavit, et Saul pro Samuele, nec ullus pro se ipso, verum omnes pro infantulo recens nato rege. Sed iam tempus est, ut videamus, ubi religiosi isti reges steterint post discessum ex Hierusalem. Evangelista Matthaeus respondet ibi eos stitisse, ubi

et stellae eorum ductrix quam dicit quievisse, *Supra ubi erat puer,* id est, in superiori aeris parte, quae contra Bethlehem porticum respiciebat, ubi tenerulus erat infans, ut ait sacer Evangelista: *Invenerunt puerum cum Maria;* iureque optimo sibi usurpare potuissent illud regii Vatis (*Psal.* 47): *Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Dei nostri:* tunc sane ad litteram adimpletum illud (*Ps.* 47): *Deus in domibus eius cognoscetur,* quamquam unica esset, eaque parvula domuncula illa Bethlehem: vocat tamen illam Propheta plures domos, quia intuebatur illam tamquam principium, et caput plurium aliarum, quas Deus in aurea lege gratiae struendas nomini suo dicatas habiturus erat, et ideo pluraliter loquutus est non secus ac (*in Ps.*50), dum peccati originalis sui meminit, cum alioquin unicum esset, multa esse dixit: *Et in peccatis concepit me mater mea:* illud enim tamquam principium, originem, et radicem, unde pleraque alia pullularunt, contemplabatur. Antiquissimus Arnobius, ubi nostra vulgata legit, *Deus in domibus eius cognoscetur,* ita transfert: *Deus in gravibus eius cognoscetur,* quae verba sacramentis plena ad rem, de qua agimus, plurimum faciunt. Gravia enim dicimus ea, quae maximi sunt ponderis, iuxta quod dixit Ecclesiasticus (*c.* 33): *Sine iudicio nihil facias grave.* Sane in hoc mysterio gravia multa, et maximi ponderis, ac momenti apparent: angelorum dulces auribus nostris personant concentus: coeli stella infantis recens nati index coelestis super Bethlehem porticum rutilat: regia adest puella, gaudia matris habens cum virginitate pudoris: animalia rationis expertia vident Deum creatorem coeli, et terrae: reges ex longinquis regionibus venientes, ad pedes infantis genua procumbunt, coronas demittunt. Haec quia gravia, gravissimaque sunt, et per illa sacri huius infantuli maiestas innotescit, ideo Propheta ait: *Deus in gravibus eius cognoscetur.* Consuevit etiam sacra Scriptura ea, quae molestiam inferunt, gravia vocitare: in quo sensu Christus dixit: *Alligant onera gravia, et importabilia.* Perpendamus, quaeso, quot gravia in Christi ortu convenerunt: stabuli incommoditas, praesepis asperitas, temporis rigor, frigoris inclementia, pecuniae egestas. In medio ergo horum omnium, quae adeo gravia, et molesta sunt, voluit Deus agnosci, et a regibus adorari: *In gravibus eius agnoscetur.* Denique viros magnae auctoritatis sacrae litterae graves appellant: *In populo gravi,* ait David (*Psal.*34), *laudabo te.* Quos mundus umquam habuit inter puras creaturas graviores Maria et Iosepho? nullos duos inveniri posse merito existimarem: aspectu enim decoro, vultus serenitate, verborum prudentia, totius corporis compositione, ac singulari modestia gratam quandam redolebant gravitatem, amorem pariter, et venerationem conciliantes. Ex his ergo sanctitatis argumentis reges hi tres fidei lumine illustrati cognoverunt, quem secum habebant infantulum, non hominem tantum, sed Deum esse, qui tantam matrem, tantumque nutritium haberet. Igitur hac quoque ratione merito Propheta ait: *In gravibus eius cognoscetur.* Cognoverunt certe reges, siquidem flexis genibus infantulum supremo adorationis genere, latria scilicet, coluerunt (*Matth.* 2): *Et procidentes adoraverunt,* monitis David obtemperantes, qui prophetico spiritu eos praevidens, dixit (*Psal.* 2): *Apprehendite disciplinam:* seu, ut vertit Felix, *Osculamini Filium,* et s. Hieronym. *Adorate Filium.* Ecce impletum illud David (*Ps.* 101): *Populus qui creabitur, laudabit Dominum,* Gentilis populus, ut Theodoretus exponit: *Qui creabitur, laudabit, atque adorabit Dominum,* et illud Hierem. *Ad te gentes venient ab extremis terrae, et dicent, vere mendatum possederunt patres nostri,* id est, ex Orientis partibus, quae quasi extremae sunt terrarum, venient Gentiles, mendacium, falsitatemque deorum suorum, ac veritatem Dei nostri praedicantes, atque ita dicent: *Ecce nos veniemus ad te, tu enim es Deus noster. Vere mendaces erant colles, et multitudo montium.* Debebatur summopere Christo, ut illum non solum adorarent pastores, verum etiam reges, quia quemadmodum pastor erat: *Ego sum Pastor bonus,* similiter et rex: unde cum ab eo quondam peterent, an rex esset: *Ego,* inquit, *in hoc natus sum;* ideo invisere illum veniunt pastores, et reges. Contigit tunc, quod apud nos in ingressu Principis in regnum suum: veniunt enim proceres, et civitatum capita, ut fidem principi servaturos se polliceantur. Ab initio Pater aeternus Filio suo angelos proposuerat, qui adorarent eum (*Psal.* 96): *Ut adorent eum omnes angeli eius;* sed supererat, ut communis gentium caterva demissionem polliceretur; et propter hoc apparuit hodie regibus, ut tamquam universae gentilitatis capita verum Regem adorent, et venerentur. Atque hoc spectat sapiens illa d. Bernardi admiratio: unde vobis hoc alienigenae? nec enim tantam inveniemus fidem in Israel: sic vos non offendit vilis habitatio stabuli, non pauperies praesepis, non indigentia matris, non lactentis infantia scandalizat? Si Salvatorem quaeritis, praedictum erat: *Veniet ad templum sanctum suum.* Ut quid ergo in stabulo illum quaeritis? et si tamquam regem illum veneramini, dicite quaeso mihi, quaenam intuemini regiae dignitatis indicia? ubi obsecro regia domus? ubi regalis thronus? ubi armati custodes? ubi stipantium caterva? ubi aurea, et argentea vasa? ubi serica, et auro contexta sedilia? ubi proceres regni? eritne forte regia domus stabulum? praesepe thronus? serica ornamenta aranearum telae? comitatus Maria et Ioseph? Quomodo ergo sapientissimi alioquin homines humilem infantulum tamquam regem et Deum venerantur, et ad pedes eius in genua procumbunt? S. Leo Papa (*ser. de Epiph.*) ait, idcirco scilicet, quia sapientia conspicui erant: *Adorant in carne Christum, in infantia sapientiam, in infirmitate virtutem, et in hominis veritate Dominum maiestatis.* Deinde putaverim ipsum aspectum, miramque eius pulchritudinem, amorem pariter, et venerationem in his regibus conciliasse: quia cum Christus esset *splendor Patris, et figura substantiae eius,* etiam ad externam faciem divinitatis quaedam indicia prodibant: sicut enim, ut testatur Pli-

nius de egregio illo ac insigni pictore Parrhasio, qui ea pingendi arte pollebat, ut externis vultus delineamentis internos animi affectus, ac prototypi ingenium, et conditionem exprimeret: unde ait Atheniarum civitatem tali arte depinxisse, ut non solum civium domus, urbis moenia, viae, arae, horti, flumina, rivi, sed conditiones Atheniensium, et mores in ea imagine describerentur; ita Spiritus sanctus omnipotentiae suae penicillo talem Christi vultum efformavit, ut in infantili illo corpore tanta venustas et elegantia effulgeret, ut religiose illum intuentibus non leve posset esse latentis divinitatis argumentum. Unde quemadmodum, ut advertit Nicolaus de Lyra, patres Moysis, cum puer esset, ex serenitate vultus praesagiebant virtutem quandam divinitus collatam illi inesse ad liberandum populum suum, ob id contra regis iussum primogenitos interficientis, illum absconderunt, et illaesum servarunt: ita sane Christi facies, quasi per rimulas quasdam, internae divinitatis specimen quodammodo dabat. Hanc igitur Christi faciem reges hi intuentes, facile divino Spiritu afflati, imperia eorum, tamquam homini, Deo, regi, colla subingarunt. Itaque sicut olim magnus ille, ac prudentissimus sacerdos Ioiadas, ut in adorationem pueri regis Iosiae universum eius populum traheret, ab omnibus videndum omnium oculis illum obiecit, cuius aspectu omnes mirifice recreati continuo in regem, dominumque illum exceperunt; ita aeternus Pater, ut Gentiles ad filii sui cultum, et adorationem fortiter, ac suaviter permoveret, tenellum hunc infantem contuendum proposuit, sciens sola praesentia vultus illius amore eius allectos, se, et bona sua statim illi consecraturos; quod re ipsa ita contigit: se enim ipsos, aurum, myrrham, et thus ei obtulerunt (*Matth.* 2): *Venimus*, ait Evangelista, *cum muneribus adorare eum*. Super quae verba inquit Aymon, valde inter antiquos consuetum fuisse, a subditis munera offerri regibus suis. Unde Seneca (*ep.* 17): Reges Parthos nemo potest salutare sine munere; et Caelius Rhodiginus (*li. lect. antiquar.*) refert, legem inviolabilem fuisse, ut quando Persarum reges sua regna visitabant, subditi variis muneribus eis obviam irent; et idcirco narrant quidam historici de quodam rustico, qui videns regi Cyro a subditis omnibus munera aliqua offerri, nec aliquid, quod ipse ei offerret, suppetere, aquam manibus colligens, regi illam obtulit; quam ipse tanti fecit, ut insserit statim pro munere illo aureum poculum, ac mille nummos aureos illi reddi. Quod si divinas litteras consulamus, morem hunc valde viguisse inveniemus. Nam quando regina Saba invisit Salomonem, diversa munerum genera ei obtulit: et quando patriarcha Iacob misit filios suos in Aegyptum, iussit eos pinguiores fructus secum asportare, ut proregi illos offerrent: *Sumite*, inquit, *de optimis terrae fructibus, et deferte viro munera*. Immo, quod mirabilius est, Deus ipse nos admonet, ne coram eo nihil deferentes appareamus (*Ex.* 23): *Non apparebit in conspectu meo vacuus*. Clarissimi igitur hi reges veterem hunc morem servantes, absque muneribus infantem regem, quem venerant adorare, visitare noluerunt. Omissa tamen mystica, quam illa habebant, significatione, de qua loquuntur s. Ambrosius, s. Leo (*ser. in Epiph.*), s. Bernardus (*ser.* 2), s. Hieronymus (*super c.* 2. *Matth.*), et Iuvenci carmen:

Thus, aurum, myrrham, tamquam Deoque hominique
Dona ferunt:

ac si diceret: Thus tamquam Deo, aurum tamquam regi, myrrham tamquam homini obtulerunt; illud animadvertendum est, quod s. Epiphanius (*in compend. suae doctr.*) narrat ex auctoritate antiquissimorum Hebraeorum, patriarcham Abraham in typo, et figura munerum, quae oblaturi erant Christo hi reges, accepisse dona quaedam a Sodomae, et Gomorrhae rege, quando ex insigni illa quinque regum victoria rediit: et quamvis verum sit nihil eorum ab initio accipere voluisse, ut habetur (*Genes.* 14), ex divino tamen consilio aurum, thus, et myrrham tandem accepit: cum enim illa essent parvi pretii, non poterat dicere rex Sodomorum: *Ego ditavi Abraham*, mittensque ea in saccis, tradidit filiis suis Zeturae, ut ea servarent: ac tandem ex traditione patrum in filios, ad hos sacros reges ex Abraham descendentes illorum munerum notitia devenit, qui similia Christo obtulerunt, vero Deo Abraham, Isaac, et Iacob.

Ceterum videamus iam, quid hi reges pro iis quae obtulerunt, acceperint, quod postremum erat propositum quaesitum. Arist. (5. *eth.*) ait, reges, et subditos mutuis obligationibus ad invicem esse devinctos: nam subditis regem venerari, dominium eius profiteri, tributa impendere incumbit; ad regem vero spectat institiae iura inviolata conservare, et liberalem, ac magnificum se illis praebere. Hanc Aristotelis theoricam ad praxim in curia Bethlehemitica reductam intueor. Christus enim libertatis eorum iura minime violans, Reges hos ad se trahit: illi ut tributa penderent ei, auri, thuris, et myrrhae, festinanter ad praesepe confluunt: sed tria maiora munera ab eo accepere, fidem, spem, et charitatem. Unde cum Gentiles ante, et idolorum cultores essent, nunc catholici, ac vere Christi fideles redduntur. Quod si sententia s. Chrysostomi vera est, dicentis eos fuisse Persas: videtur sane eis contigisse, quod arboribus illius regionis, poma persica ferentibus, quae apud Persas venenosos fructus producunt, in Italiam tamen Hispaniamve, vel alias longinquas regiones translatae, venenum deponunt, et suavia persica poma ferunt. Ita hi Persici, seu Persiani reges, infidelitatis, ac idololatriae veneno infecti erant, sed translati ex inculta gentilitate per divinum hortulanum Christum in amoenissimum Ecclesiae suae hortum, venenum, et pessimam priscae infidelitatis amaritudinem penitus amiserunt, suavitatemque catholicae Fidei in se imbiberunt. Denique narrat sacra Scriptura, maiora fuisse munera, quae rex Salomon reginae Sabae obtulit, quam quae illa ei donaverat: *Dedit ei omnia quae voluit, et petivit ab eo*, quae, ut tradunt magistri Hebraei, multo plura fuerunt, quam quae attulerat. Ita quidem incomparabiliter maiora fuere munera quae a Christo tres hi dignissimi reges susceperunt, quam quae obtulerunt: cum haec humana, illa divina: illa hominum, haec Spiritus sancti dona sint. Tandem donans se Christus his regibus, re ipsa se donavit, perennemque omnium bonorum fontem eis dedit, ita ut quidquid pie desiderarent, haud difficulter ex eo haurire possent. Unde merito illud Augustini (*ser.* 50. *ad fratres*) sibi usurpare potuissent: *Christus est dilectus noster, requies nostra, sanitas nostra, gaudium nostrum, felicitas nostra, refrigerium nostrum, amoenitas nostra, et quidquid sancte potest desiderare anima nostra, hoc totum nobis Christus est. Beatus Apostolus dicit: Erit Deus omnia in omnibus. Avare quid tibi sufficiet, si Deus tibi non sufficit?* Haec magnus pater Augustinus in laudem Dei; cui sit honor, et gloria in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA II.

Varia glossemata incipiunt in Evangelium Epiphaniae, in quibus multiplici sacrae Scripturae eruditione trium regum felicissimus adventus ad infantem recens natum adorandum pulchre illustratur, ab illis verbis: Ecce Magi ab Oriente venerunt: Invenerunt puerum cum Maria, et procidentes adoraverunt eum.

Cum sacros hos reges nomine totius gentilitatis ad infantis recens nati pedes in genua procumbentes contemplor, ingentem figurarum, et vaticiniorum multitudinem impleri video. Ecce enim exploratores terrae promissionis, qui fidei, spei, et charitatis Gentibus deferunt primordia. Ecce templum Salomonis, ex lapidibus Iudaicis constructum, quod ex Libano gentilitatis cedrinis lignis adductis perficitur, et absolvitur. Ecce coelestem rorem in vellere Iudaico aream gentilismi perfundentem. Ecce coniugium Moysis cum Æthyopissa, Samsonis cum alienigena, et iterum cum meretrice apud Gazam. Ecce matrimonium cum fornicaria, quod Oseas contrahere praecipitur. Ecce repudiata uxore Vasthi felices nuptias Assueri cum Esther. Ecce quod praedicta omnia praecessit connubium Iacob cum Lia, quae lippis erat oculis. Ecce Moysem in aquam proiectum in filium filiae Pharaonis adoptatum. Ecce primogenitum Cain, sed Abel electum: primogenitum Ismael, sed Isaac haereditatem accipientem: primogenitum Esau, sed Iacob, qui benedictionem praeripuit: primogenitum Manassem, sed Ephraim dextera Iacob commutata prius benedictum. Ecce Iosephum a fratribus repulsum, in sceptrum regni a gentibus exaltatum. Ecce impletum quod David praedixit (*Psal.* 12): *Postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam*. Et quod vaticinatus fuerat Isaias (*c.* 9): *Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione umbrae mortis lux orta est eis;* et illud (*c.* 35): *Exultabit solitudo, et florebit quasi lilium*. In quae verba eleganter Gregorius Nyssenus dixit: *Haec numquam sensu facta sunt, neque fient: spiritu autem plane contigerunt. Nam gentium Ecclesia nullos antea fructus ferentium erat veluti quaedam solitudo, in qua degebant vitiorum ferae: haec Dei cognitionem, salutemque sitiens laetatur, et exultat, et floret fructuum pulchritudine, et suavitate decorata. Data est illi gloria Libani.*

Verum in elucidandis singularibus quibusdam, ac parum tritis sacrae Scripturae locis hoc mysterium praeludentibus, parumper, si placet, immoremur. In primis celebris est locus ille (*Iob* 39): *Numquid volet rhinoceros servire tibi, aut morabitur ad praesepe tuum?* Permulti scriptores, ut testis est eruditus Pineda (*in hunc locum*), volunt esse rhinocerotem unicornem, quo supposito d. Basilius (*supra Psal.* 28) Christum Dominum putat significari per unicornem in illis verbis: *Et dilectus quemadmodum filius unicornium:* et merito quidem, cum mira sit inter illum, et Christum similitudo: nam in primis, ut observavit idem sanctus Ambrosius (*libro de benedict. Patriarch. cap.* 11), generationis modus inter unicornes omnes hucusque latet, cum ad hunc effectum obscura latibula quaerat, ita ut a nemine videatur; non dissimiliter tam divina, quam humana Christi generatio adeo occulta semper extitit naturali lumini, ut Isaias divinitus illustratus de utraque diceret: Generationem eius quis enarrabit? Unde d. Augustinus: *Mirabilis*, inquit, *utraque generatio, mirabilis ista humana, quia sine Patre, mirabilis illa divina, quia sine matre*. Quemadmodum etiam unicornis animal est fortissimum, totaque eius fortitudo in capite, et corna residet; ita Dei fortitudo tanta esse perhibetur, ut nemo sit, qui possit, ut ait Apostolus, *resistere voluntati eius*. Unde Moyses (*Num.* 3) dixit: *Deus eduxit illum de Aegypto, cuius fortitudo similis est rhinoceroti*. Christi autem praecipuam fortitudinem instar unicornis, in capite residere, nullus inficiabitur, qui d. Paulum audiverit dicentem (1. *Cor.* 21): *Caput Christi Deus*. Deinde, sicut unicornis singularem curam adhibet, diligenterque invigilat, ne domicilium eius aliquibus sordibus inquinetur, ita Christus Dominus singularissimam curam adhibuit, ne sacra illa Domus, quam per novem menses inhabitare debebat, aliqua peccati labe, originali, aut actuali inquam deturparetur: ad quod alludens regius Vates dixit (*Psal.* 77): *Aedificavit, sicut unicornis sanctificium suum in terra*. Ac tandem sicut modus venandi unicornium ille est, si credimus d. Gregorio (*lib.* 31. *moral. c.* 11), ut non quidem per vim capi possit, quia propter eximiam, qua pollet, fortitudinem, indomabilis est, sed per amorem, et benevolentiam: intuens namque in pulchram virginem, continuo ad pedes eius accurrens, omni deposita ferocitate ei se submittit, et velut agnum se tractabilem reddit, ita fortissimus ille Unicornis, Verbum divinum intelligo, cum a nemine capi, et humanitati nostrae alligari posset, in-

tuens tamen pulcherrimam Virginem Mariam, tanto eius amore captus fuit, ut in uteri eius gremium se demitteret, et qui tanquam Leo rugiebat, iam tanquam agnus vagiat, iuxta illud: *Vagit infans inter arcta conditus praesepia:* in cuius figuram legimus, fortissimum Samsonem nullibi ligari potuisse, nisi in gremio pulchrae Dalilae iacentem. Haec cum ita sint, certe, cum ait Deus ad Iobum (*c.* 39): *Numquid volet rhinoceros servire tibi?* perinde fuit, ac si diceret: Putasne coelestem unicornem Verbi divini, ut tibi serviat, coerceri posse? id tamen, quod nec tu, nec tota naturae facultas valet exhibere, ego praestabo: quia consulto pulcherrimam Virginem creabo tot divinis charismatibus exornatam, ut eius amore illectus, in eius uteri gremium coelitus descendat, et qui nulli legi obnoxius erat, iam a Paulo (*ad Gal.* 4) dicatur: *factus sub lege.* Subdit deinde Dominus ad Iob (*c.* 39): *Numquid morabitur ad praesepe tuum?* quasi diceret: tanta ne fortitudine polles, ut possis unicornem ad praesepe ligare? sane id non valebis praestare, ego tamen efficiam, ut divinus unicornis filii mei, fasciis ligatus, iaceat in praesepio, ut testatur Evangelista (*Matth.* 2): *Et reclinavit eum in praesepio.* Ac tandem, quod et nostro argumento inservit, cum ait: *Numquid alligabis rhinocerotem ad arandum loro tuo?* D. Hieronymus (*sup. c.* 39. *Iob*) intelligit per hunc rhinocerotem, Idololatras, et gentiles duraе, et indomitae cervicis, de illisque interrogat Dominus Iobum, an possit illos flectere, et domare? quod cum humani brachii fortitudinem longe superet, in eo divina fortitudo effulget, ut illos, qui confregerant iugum, ruperant vincula, et dixerant, non serviam, ipse potenter fraenarit, et maxillas eorum constrinxerit, cum tres reges magos, velut fortissimos rhinocerotes, divinae legis vinculis alligavit, et ad supremi Rhinocerotis Christi Domini praesepe in brachio forti adduxit, ut ante eum genua flectentes, tanquam verum Deum, et hominem adorarent. Deinde celebris est locus ille Isaiae (*c.* 45): *Haec dicit Dominus, labor Aegypti, et negotiatio Aethyopiae, et Sabayn viri sublimes ad te transibunt, et tui erunt, post te ambulabunt; vincti manicis pergent; et te adorabunt, teque deprecabuntur. Tantum in te est Deus, et non est absque te Deus: Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator.* Verba haec, licet perfidi Hebraei de Cyro rege Persarum intelligenda contendant, meridiana luce tamen clarius constat, ad Christum Dominum referenda esse, qui verus Deus est, et absque quo nullus alius est. Ægyptias etiam opes, et Æthyopicas, ac Sabaeorum potentiam, Imperiaque gentium plurimarum relictis dominis priscis, Christo cessura, et eum tanquam suum legitimum habitura regem; duces quoque, ac principes supplices ad Christum humana delitescentem forma venturos, ut in hodierno Magorum adventu plane facilitatum intuemur, aperte id demonstrant. Hi enim reges ex diversis Gentium provinciis se Christi servos professi sunt, adorantes eum in cunabulis, et prostrati ante eum, non ferro vincti, sed, quod fortius est, charitatis vinculis obstricti se, et sua infanti recens nato obtulerunt. In hoc sensu explicat hunc locum d. Hilarius (*lib.* 40 *de Trin. paulo ante finem*), dum ait: *Et qui tandem aestimandus labor Ægypti, et mercatus Aethyopum, et Sabayn? Recordemur orientis magos, adorantes Dominum, et munerantes, et laborem veniendi usque in Bethlehem Iudae tanti itineris metiamur.* Egregius est etiam locus ille eiusdem Isaiae, qui praecedentem amplius elucidabit: *In illa die erunt quinque civitates in terra Ægypti, loquentes lingua Chanaam, et iurantes per Dominum exercituum, et civitas solis vocabitur una:* et infra (*c.* 19): *In die illa erit altare Domino in medio terrae Ægypti.* Vaticinatus fuit Isaias hoc loco unionem gentilitatis cum Ecclesia, quam aperte significavit, dicens, quod in Ægypto, quae a Gentilibus incolebatur, vera Dei cognitio habenda erat: tum, quod omnes eodem idiomate usuri erant, quod, linguam vocat Chananaeam, quia in terra Chanaam existentes, illo utebantur; tum quod quinque civitates, in quas, velut in Tetrarchias, totam Ægyptum dividit, illud idem idioma accepturas esse ait, quod unitatem religionis praeseferebat: idque expressius sequentia, quae subdit, verba indicant: *In die illa erit altare Domino in medio terrae Ægypti.* Medium enim locum, velut centrum, tenebat altare, ut omnes undequaque possent illud intueri, et in illud respicientes Deum adorare. Unde apud Iosue legimus, in protestationem eiusdem religionis erectum fuisse quoddam altare (*Iosue* 22): *In testimonium,* ait, *inter nos, et vos, et sobolem nostram, vestramque progeniem, ut serviamus Domino, et iuris nostri sit offerre holocausta,* etc. *Ecce altare Domini, quod fecerunt Patres.* Verum illa alia verba eiusdem loci maiorem difficultatem inferunt: *Et civitas solis vocabitur una.* Licet enim posset quispiam consequenter ad superius dicta existimare totam gentilitatem divini solis fulgoribus irradiatam solis civitatem appellari, longe alius germanus eius sensus est: nam, ut perdocte adnotavit noster Hispanus Arias Montanus hebraicae linguae peritissimus, in originali Hebraeo habetur, *civitas anathema vocabitur;* unde perinde est, ac si diceret: quaecumque civitas ex Ægypto non adoraverit verum Deum, et se verae, et catholicae religioni aggregaverit, anathematis spiculo ferietur, hoc est, desolatione, desertione, et infelicitate, non secus ac prisca illa civitas solis, quam solo aequatam se vidisse testatur Strabo (*lib.* 17). Cuius haec desolationis causa fuit, quod despiciebat, ac execrabatur religionem, quam celerae civitates colebant, earumque in cultu societatem non admittebat. Alludens ergo Propheta ad antiquam hanc historiam, vaticinatur civitatem Christi Domini religionem non suscipientem, et societatem eius repudiantem, desertionis, ac desolationis crudeli anathemate, non secus ac olim civitatem solis tandem percutiendam, ac devastandam fore.

Extat etiam apud Isaiam illustris alius locus, in quo Propheta sanctus ardentissimum desiderium, quo animus eius aestuabat videndi ex duobus populis Iudaico, et Gentilitio populum unum coalescentem, explicuit: *Propter Sion non tacebo, et propter Hierusalem non quiescam,*

donec oriatur ut splendor iustus eius, et salvator eius tamquam lampas accendatur. Id non modicam difficultatem in hoc loco ingerit, quod loquitur Propheta de Sion, et Hierusalem, tamquam de locis diversis, cum idem esset. Verum ad eius intelligentiam observare oportet, quod quando David sibi civitatem Hierosolymitanam subiecit, Iebusaei, qui gentiles erant, confugerunt ad arcem montis Sion, quae intra civitatis ambitum erat. Tunc ergo in eadem urbe Iudaei, et Gentiles commorabantur, summa tamen inter eos iserat inimicitia. Desiderans ergo Propheta, ut hi amicitiae foedere inter se, et cum Deo vincirentur, adventum Messiae velut splendorem et lampadem postulabat, quia frequenter Deus, cum foedus aliquod inibat, splendidissimos fulgoris radios praemittere solebat. Cum enim pactum illud celebravit cum Abrahamo, quo pollicitus ei fuit, post quartam generationem terram promissionis ei daturum, perlucentem lampadem ante se eumtem ferebat. Et quando in monte Sinai coelestem legem promulgavit, fulgoris et splendoris lucidissimis radiis aerem replevit. Sensus ergo germanus praedicti loci est, non quiescam donec adveniat verus Messias, qui amoris foedere populum Iudaicum, et Gentilem in unum connectat, cum simili promissione ei, quam olim Abrahae fecit, promittens introducere illum in terram sanctam promissionis: hoc est, in coelestem Hierusalem, patriam nostram, et donec, velut quondam tempore Moysis, eandem legem utrique populo observandam proponat, et uterque unanimi consensu illam observandam suscipiat.

Explevit sane Deus in adventu Christi sanctum hoc desiderium prophetae Isaiae, vocans pastores ex populo Iudaico non absque praecedentibus fulgoribus, cum Lucas dicat (*c.* 2): *Claritas Dei circumfulsit illos;* nec non etiam reges Magos ad se perducens praeviis similiter stellae splendoribus, qui velut lucidissima fax illis praeibant (*Matt.* 2): *Et ecce stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos.* Tunc sane factum est, quod praedixerat Oseas (*c.* 1): *Et congregabuntur filii Iuda, et filii Israel pariter, et ponent sibimet caput unum.* Haec omnia non parum illustrari posse arbitror ex visione illa Zachariae, videntis candelabrum singulas olivas a singulis lateribus habens. Candelabrum hoc lucens Christum Dominum aperte significat, Ioanne dicente (*c.* 1): *Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Olivae vero utrique lateri assistentes, populum Iudaicum, et Gentilem adumbrant. Unde Zacharia interrogante: *Quid sunt duo olivae istae ad dexteram candelabri, et ad sinistram eius?* Respondit angelus, qui minister illius visionis erat: *Isti sunt duo filii olei, qui assistunt dominatori universae terrae.* Dixerat antea, quod assistebant illae olivae candelabro; nunc vero dicit, quod assistunt dominatori universae terrae, ut significaret eundem esse, nempe Christum Dominum, qui et candelabri munus, et dominatoris universae terrae geril. Observatione etiam dignissimum est, non dixisse Prophetam dominatorem hunc bellicis tormentis, aut armorum vi utrumque illum populum dominio suo subingasse, non exercitu, nec in robore, sed in spiritu meo, dicit Dominus: hoc est, candelabri dumtaxat munus exercente, quod per lucernam, quam sustinet, radiorum splendorem in varias parles diffundit: nec enim Christus per vim, et coaclionem ab eis obedientiam extorsit, sed externis, et internis fulgoribus mentes eorum irradians, fortiter, ac suaviter eos ad se pertraxit, et ex utrisque populum unum denuo creavit, impletumque est illud eiusdem Oseae, cuius ad hoc propositum meminit d. Paulus (*Rom.* 9): *Vocabo non plebem meam plebem meam: et non dilectam, dilectam: et non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam: et erit in loco, ubi dictum est ei, non plebs mea vos.* Apostolus (*Ephes.* 2) aptissima quadam metaphora mysterium hoc elucidavit, dicens: *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem maceriae solvens, inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis evacuans.* Manifestum est parietem dividere domos; soluto tamen pariete ex duplici domo fit una. Volens ergo Christus ex duplici illa domo Iudaica, et Gentili efficere unam, et eandem, solvit parietem veteris legis, onerosis illis caeremoniis illam expolians, *legem mandatorum decretis evacuans,* ut ait Paulus; qui non absque mysterio parietem illum maceriem vocavit, et non murum: nam hoc interest inter parietem muri, et maceriem, quod ille profundo nititur fundamento, et calcis bitumine stabilitur, ut diu perdurare possit; maceries autem absque fundamento, et calce erigitur, saepeque ex solis saxis in unum coacervatis, nullaque prorsus calce devinctis efficitur, unde facile destruitur, et non difficulter corruit. Agnoscens ergo d. Paulus legem illam veterem adventu Christi, et morte eius quoad caeremonialia penitus delendam, nec amplius duraturam, propriissime illam maceriem, et non parietem muri appellavit. Divus Augustinus mysterium hoc considerans, in haec verba prorupit: *Suscipite ergo devotissime hunc diem celebrandum universa Ecclesia gentium, quia illi Magi quidnam fuerunt, nisi primitiae gentium? Israelitae pastores, Magi Gentiles: illi prope, isti longe; utrique tamen ad angularem lapidem concurrerunt. Veniens quippe, sicut Apostolus dixit, evangelizavit pacem nobis, qui eramus longe, et pacem iis, qui prope. Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum, et duos condidit, in se faciens pacem, inimicitias interficiens in semetipso.* Propheta Isaias praevidens in spiritu, quanta animi, et corporis celeritate, ac festinatione tres isti reges gentilitatem adumbrantes ad Bethelehemiticam porticum properarent, admirans dixit (*Isa.* 6): *Qui sunt isti, qui ut nubes volant, et sicut columbae ad fenestras?* Non ambulantes eos, aut currentes, sed volantes se praevidisse ait. Primum ut nubes, quia sicut istae flante vento incredibili celeritate moventur; ita tres isti reges, divino Spiritu afflante, simili celeritate pergebant, quia nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia. Secundo volasse inquit ut columbas ad fenestras. Hoc est ingenium, et conditio columbarum, quod licet cum e co-

lumbario egrediuntur ad quaerendum cibum, mediocri velocitate convolant; attamen cum ad illud redeunt, partim suae consortis, partim filiorum amore allectae, atque stimulatae, summa velocitate, et pene incredibili conatu in domicilium suum revolant; ut ergo Prophela significaret tum velocitatem horum regum, cum ad Christum optimum maximum invisendum, atque illius Ecclesiae se aggregandum convenerunt: tum causam tantae huius velocitatis divinum fuisse amoris ignem, quo erga Christum recens natum aestuabant: idcirco divinus ille Vates merito columbis ad columbarium convolantibus sacros hos reges comparavit. Huius ardentis amoris non leve indicium arbitror fuisse, quod ingressi sunt in Hierusalem, dicentes (*Matth.* 2): *Ubi est, qui natus est Rex Iudaeorum?* Illum certe, quem postea coram Pilato invalescentibus vocibus Hebraei negaverunt, dicentes (*Ioan.* 19): *Non habemus regem nisi Caesarem*, hi tres sapientissimi viri, pueri amore succensi, in faciem tyranni regis Herodis Christum regem proclamare non exhorrescunt. Sane si Herodes rex illius egregiae indolis fuisset, qualis fuerat princeps Zorobabel, de quo divinae litterae commemorant, quod cum ex divino praecepto ex pecunia oblata in templo duplex fieret corona, et summi Sacerdotis Iesu capiti imponeretur, ipse id non aegre tulit, quamvis alioquin rationi consentaneum videretur, ut ex duplici illa corona una Ecclesiastico principi, alia saeculari donaretur, sed summam cum eo pacem, et amicitiam habuit, ut sacer textus adnotat: *Et consilium pacis erit inter illos duos;* si rex, inquam, Herodes ea Zorobabelis modestia praeditus fuisset, non adeo mirabile esset, reges hos alium regem in praesentia evulgare ausos fuisse; at cum summa tyrannice regnandi libidine inardesceret, ut infantium a bimatu, et infra occisio postea evidentissime commonstravit, incredibilem horum regum audaciam, ac singularem fortitudinem, illa novi regis acclamatio arguit, quam certe non nisi infantis amor facere compulit (*Cant.* 8): *Quia fortis est, ut mors, dilectio: dura, ut infernus, aemulatio.*

Sed iam reliqua verba, quae proposuimus, exponere aggrediamur. *Invenerunt*, ait d. Matthaeus, *puerum cum Maria matre eius.* Puerum quidem, quem multi ante reges et prophetae videre quaesierunt. Invenerunt illum, qui erat expectatio gentium, et desiderium collium aeternorum. Invenerunt dominatorem Dominum, quem vos quaeritis, et angelum testamenti, quem vos vultis. Invenerunt Messiam, quem se invenisse Philippus gaudebat, dicens: *Invenimus Messiam, qui vocatur Christus.* Invenerunt tandem, et non absque speciali mysterio, ait Evangelista, *puerum cum Maria*, et non dixit cum Ioseph: id enim ob triplicem rationem dixisse arbitror. Prima: nam, ut ait doctissimus Rabanus, divino consilio factum est, quod abesset tunc Ioseph, ne aliqua pravae suspicionis occasio daretur gentibus, communi generationis ratione hunc parvulum progenitum fuisse: ex Sibyllinis namque libris constare poterat eis, ex intacta Virgine Christum nasciturum. Verum quia difficile mihi creditu est, Iosephum ibi non adfuisse; congruentius dici posse existimo, consulto Evangelistam solum commemorasse Mariam adesse cum Iesu, ut significaret, recens natum puerum matrem solam habere in terris, patrem vero non nisi in caelis: vel tandem cum Maria dicit inventum fuisse puerum a Magis, ut omnium Christi mysteriorum sociam, ac individuam comitem semper Mariam exstitisse ostenderet. Si enim rem altius contemplemur; si praedestinatus est Iesus ab aeterno, sed non absque Maria; si concipitur in tempore in Nazareth, sed non nisi in Maria conceptioni assensum, et viscera praestante. Si nascitur in Bethlehem, sed non nisi ex Maria Virgine. Si adoratur a militia caelestis exercitus, sed in brachiis Mariae, quae infantem lactabat, atque fovebat. Si invenitur a pastoribus, et invisitur a Magis, semper tamen adest Maria, quae *Conservabat omnia verba, conferens in corde suo.* Si praesentatur in templo, at non sine Maria illum offerente. Si proficiscitur in Aegyptum impii Herodis crudelitatem fugiens, tunc in Mariae ulnis gestatur. Si in nuptiis Galilaeae primum edit miraculum, sed certe postulante Maria illud produxit. Si ascendit in templum, Maria illum associat. Quod si cum a templo reversus est, ab ea discessit, sed confestim Maria adest, illum inter doctores de rebus divinis disserentem inveniens. Cum etiam Christus pendet in cruce, prima adest Maria iuxta crucem velut immobilis columna. Si deponitur de cruce, adest Maria, in gremio suo dilectum Filium suscipiens. Si sepelitur in sepulcro novo, quod excisum fuerat de petra, adest Maria, quae pariter cum Iosepho ab Arimathaea sindone illum involvit. Si resurgit ex tumulo, continuo gloriosus primo apparet Mariae. Si ascendit in caelum, in conspectu Mariae elevatur. Si in coenaculo existentibus Apostolis divinum Spiritum super eos mittit, ibi adest Maria, quae maioribus divinae gratiae charismatibus prae omnibus donata fuit. Et si Filius sedet ad dexteram Patris, secum considere fecit et matrem velut coeli Reginam in vestitu deaurato circundatam varietate. Ac tandem si Iesus speratur venturus ad iudicandum vivos, et mortuos, quis non contempletur eius lateri adfuturam esse Mariam? Memini, quod et huic argumento aplare placet, profana in sacra convertens, Sambucum (*in suis emblematibus*) quoddam emblema, cuius titulus erat, *Imperatoris virtutes*, in hunc modum confinxisse. Depinxit principem equo insidentem, qui in manu globum gestabat, ex collo equi delphinus pendebat, in extremitate vero dorsi caput bovis aderat: in altera vero manu vexillum portabat, in quo varia hieroglyphica, et insignia exarata erant. Ibi enim Mercurii galerus cernebatur, et caduceum cum duplici angue, et iuxta illum liber, et pyramis quaedam. Ac tandem depinxit principem hunc non stipantibus famulis, sed quem sola Virgo unica associabat. Scio eo tetendisse auctorem huius emblematis, ut significaret, quantumcumque animi dotibus, ac corporis bonis rex affluat, nisi eum prospera comitetur fortuna, per

virginem adumbrata, nullam in rebus humanis sibi posse felicitatem polliceri. Verum quia quae de fortuna antiqui dixere, merum commentum sunt, cum nullam aliam catholica fides agnoscat fortunam, quam divinam providentiam; congruentius sane principem illum virgine associatum, Principem pacis Christum Dominum, cum Maria Virgine adumbrare posse dixerim: nam in primis globus in manu universum orbem significat, cuius machina ex manu Christi pendet, Isaia dicente (*c.* 40): *Qui tribus digitis appendit molem terrae.* Delphinus, qui velocissimus est, celeritatem Christi, quam praedixit Isaias, vocans illum, *Accelera*, non obscure denotat. Caput bovis, qui assiduis laboribus assuefactus est, varios labores, quos ab infantia parvulus noster perferre coepit, et usque ad extremum vitae halitum pertulit, clare exprimit. Galerus Mercurii, quem eloquentiae parentem antiquitas colebat, sapientiam Patris in parvulo delitescentem non incongrue significat. Vexillum, quod una manu portabat, crucem portendit, mirabile reipublicae Christianae vexillum, quo fortissimus princeps noster ab ipsis praesepii incunabulis daemoni, morti, mundo, et inferno minabatur. Caduceum cum duplici angue, quod propterea pacis symbolum erat, quia Mercurius, ut gentilitas falso putabat, dissidentes angues, et secum pugnantes composuit, ac conciliavit pacem, quam Christus Dominus adventu suo mundo impertivit, angelo dicente (*Luc.* 2): *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus*, apte satis nobis ob oculos ponit. Liber, quem in altera manu gestabat, quid nisi Evangelii caelestis librum, quo Christus Dominus mundum erudire venerat, significat? Pyramis vero, quae immortalitatis argumentum semper extitit, regem hunc recens natum mortalitate sua, immortalitatem nobis donaturum, haud obscure indicat. Tandem si princeps ille virginis praesentia, et societate mirifice gaudebat, et eam sibi individuam comitem elegerat; Christus etiam Dominus Virginis praesentia adeo reficiebatur, ut in praecipuis suis operibus semper illam adfuisse voluerit, ut late nuper facta inductione comprobavimus. Ad haec igitur omnia significanda notanter Evangelista dixit, hos reges invenisse puerum *cum Maria matre eius.* Quid plura? quatuor de causis olim homines de Deo conquerebantur. Primo, quod ea, qua voluissent facilitate, eum invenire non poterant. Plorabat David (*Psal.* 41): *Fuerunt mihi lacrymae panes die, ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, ubi est Deus tuus?* Sciebat quidem Deum esse in coelis, et ubique esse praesentem, sed desiderabat illum in terris humana carne indutum, ut illum digito indicare posset, sicut indicavit Ioannes, dicens (*Ioan.* 1): *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Secundo conquerebatur Iob Deum manus habere graves, graviterque punire: *Manum tuam longe fac a me.* Tertio conquerebantur, quod aspere loqueretur. Dixerunt Iudaei ad Moysen (*Exod.* 20): *Loquere tu nobis, non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur.* Quarto querebantur homines, quod quamvis suaviter et blande quandoque loqueretur, sedebat tamen in throno tantae maiestatis, ut cum eo confabulari minime auderent (*Isai.* 9): *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum*, et Seraphim clamabant: *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Nunc vero Evangelista ait: *Invenerunt puerum cum Maria matre eius;* quasi dicat: cessent ergo iam veteres illae querelae: nam si querebamini, quod Deus inveniri non posset, nunc iam inventus est a Magis: si, quod verba eius aspera, et terribilia essent, vagitus nunc solum promit, nec alia, quam vagientis vox auditur: si, quod manus haberet graves, nunc illas fascia vinctas, panniculis involutas habet: si conquerebamini, quod in sublimi throno sederet, ecce invenitur modo positus in praesepio. Hic thronus, hoc solium huius regis, haec levis culcita, hoc suave pulvinar instar Patriarchae Iacob, qui lapidem capiti suo posuit dormiturus. Si Seraphinorum tandem multitudine Isaias eum circumdatum vidit, nunc brutis animalibus, bove nimirum, et asino associatum invenietis. Illic omnis terra plena erat gloria eius, hic vice versa omnis gloria eius plena est terra, hoc est frigore, et nuditate: quia cum dives esset, pro nobis egenus factus est, ut ait Apostolus. Referunt autem Chrysostomus, Theophylactus, et Euthymius, cum primum sacrum illud domicilium ingressi fuere Magi, beatam Virginem Christum tulisse, et ipsum in gremio suo collocasse, ut quem religiose adorare venerant, melius intueri possent. Hanc adorationem referens subdit Evangelista (*Matth.* 2): *Procidentes adoraverunt eum.* Graecus interpres vertit: *Prostrati adoraverunt.* Unde coniicere licet, non solum in genua procubuisse, sed animo, et corpore toto in terram se proiecisse: mos enim inoleverat, ut reges a Persis, non nisi prostratis adorarentur. Unde, ut auctor est Quintus Curtius, Alexander Magnus cum eum honorem a Macedonibus sibi exhiberi tentaret, aegerrime id Graeci tulerunt. Imitati sunt in hac adoratione hi reges non solum Salomonem, de quo ait Scriptura (3. *Reg.* 8): *Utrumque genu in terram fixerat, et manus expanderat ad coelum*, sed et religiosos illos viros, de quibus (2. *Par.* 2) dicitur: *Corruentes primi in terram super pavimentum stratum lapide, adoraverunt, et laudaverunt Dominum.* Adorationem hanc d. Chrysostomus contemplans pariter et admirans, in haec verba erumpit: *Numquid viderunt palatium marmoribus splendidum? Numquid matrem eius diademate coronatam? aut in lecto aureo recumbentem? Numquid puerum auro, et purpura involutum? Sed quid? Diversorium tenebrosum, et sordidum; et animalibus potius, quam hominibus aptum, in quo nemo erat consuetus secedere, nisi itineris necessitate coactus. Matrem eius vix tunicam unam habentem, non ad ornamentum corporis, sed ad tegumentum nuditatis, quam habere poterat uxor fabri peregre constituta. Puerum pannis vilissimis involutum, et sordidiore in praesepio positum, quia locus ille sic erat angustus, ut nec ponendi infantem spatium invenirent. Si ergo regem terrarum quaerentes sic invenissent, magis confusi essent, quia tanti itineris laborem sine causa suscepissent. Nunc autem quia cas-*

lestem regem quaerebant, etsi nihil regale videbant in eo, tamen solius stellae testimonio contenti, gaudebant. Oculi eorum contemptibilem puerum aspicere non potuerunt, quem spiritus in corde eorum terribilem demonstrabat; haec ille. Hanc eaudem adorationem contemplatus attentissime d. Bernardus (*ser. de Epiph.*) ait: *O felicissimi reges, cui prociditis? quem adoratis? fallimini. Ubinam regalis custodiae satellitium? Ubi aureae cortinae, ubi thronus, ubi diadema regium? Pro custodia bestias video: pro throno stabulum et praesepe: pro ostro, et purpura pannos; pro diademate paleas. Quis est iste Rex Iudaeorum, pauper, et dives, humilis, et sublimis, parvulus, et immensus, vilis in pannis, pretiosus in stellis?* Huic admirantis d. Bernardi interrogationi Magnus Leo Papa (*ser. 4. de Epiph.*), his verbis sapienter respondit: *O perfectae scientiae mirabilem fidem, quam non terrena sapientia erudivit, sed Spiritus sanctus instituit. Viderunt, et adoraverunt puerum, quantitate parvulum, alienae opis indigum, fandi impotentem, et in nullo ab humanae infantiae generalitate dissimilem. Quia sicut fidelia erant testimonia, quae in eo maiestatem invisibilis divinitatis assererent, ita probatissimum esse decebat, Verbum carnem factum, et sempiternam illam essentiam Filii Dei hominis veram suscepisse naturam.* Tandem, ut iam huic homiliae ultimum colophonem imponamus, *Obtulerunt ei munera*, ait divus Matthaeus, *aurum*, scilicet, *thus, et myrrham.* Non munera vilia tradiderunt, ut olim Cain, sed praestantiora, ut alter Abel. Abel quidem idem est, quod luctus, et paupertas, et tamen obtulit alacriter meliora: Cain vero, quod interpretatur possessio, obtulit cum dolore viliora. Rem sane lacrymandam, et hac nostra tempestate non parum invalescentem: divites vilia Deo donant, etsi aliquando, quod raro fit, magna ex corde impuro illa proferunt, quo exigua et vilia illa reddunt: at pauperes offerunt quod possunt. Unde Christus de vidua illa paupercula duo aera minuta in gazophylacium mittente, ait: *Vidua haec pauper plus quam omnes misit.* Adeo procul dubio hominum malitia excrevit, ut Deo semper deteriora deferant, vitae quidem decrepitam senectutem, temporis horas inutiles, et saecularibus negotiis ineptas, vestium, quas longo usu detritas floccipendunt: tandem ex suis liberis, quos ob vultus turpitudinem, corporis inelegantiam, vel ingenii hebetudinem mundus execratur, et a se longe abiicit, hos Dei obsequio in monialium, et monachorum monasteriis dicant, maledictionem illam divinam non pertimescentes (*Malac.* 1): *Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, et votum faciens immolat debile Domino, quia Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum;* cui sit honor, et gloria in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA III.

Alia pulchra glossemata in Evangelium, quod Ecclesia catholica in die Epiphaniae canit, ab illis verbis, quae iterum variis animi conceptionibus locupletantur: Ecce Magi ab Oriente venerunt.

Ecce Magi. Vox ista, *Ecce*, index est, quo nobis praecipuum aliquod mysterium intuendum proponitur, ad quod saepius usurpatur: *Ecce Virgo concipiet: ecce somniator venit: ecce quomodo computati sunt inter filios Dei: ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Magnum igitur aliquid hic nobis Evangelista proponit, magnum quidem, quod Magi venerunt ad Iesum. *Quae enim convenientia lucis ad tenebras? quae participatio iustitiae cum iniquitate?* quid sancto cum cane? quid infidelitatis tenebrae cum fidei catholicae luce? quid iustitiae cum idolorum cultu? quid sanctitatis cum gentilitatis canibus? quid magicae arti cum sacra Theologia? quid superstitioni cum religione? quid auguribus cum prophetis? quid phantasticis illusionibus cum catholicis revelationibus? Divinum profecto mysterium, ad quod nos attendere Evangelista desiderat, cum ait: *Ecce Magi*, ac si diceret: attendant catholici, quomodo magicae artis sectatores, artem qua Deo servire addiscant, amplectuntur, et qui docentem daemonem audierant, ut dixit b. Hieronymus: *Magi de Oriente docti a daemonibus venerunt in Bethlehem;* ad praesepe veniunt, ut a coelesti infante, non in cathedra sedente, sed in cunis iacente doceantur: *Ecce Magi;* quasi diceret: Quamvis admiratione dignum sit, angelos e coelo delapsos ad tenelli infantis pedes provolutos: quamvis mirum sit, rudes pastores supernorum antea ignaros mysteriorum, Deum humana carne contectum agnovisse; mirabilius tamen est sacrilegos, et maleficos, publicos divini nominis hostes, manifestos idolorum cultores divino sese imperio subdidisse. Atque hinc coepit adimpleri, quod dixit Apostolus (*Phili.* 1): *In nomine Iesu omne genuflectatur, coelestium, terrestrium, et infernorum.* Etenim e coelis sancti angeli descenderunt; e terra pastores; ex inferno infidelitatis Magi, viri, qui tartareas umbras incolebant. Mirabile sane prodigium, ad quod iure optimo nos attendere iubet Evangelista (*Matt.* 2): *Ecce Magi;* ac si diceret: admiramini olei illius virtutem, de quo dixit Sponsa (*Cant.* 1): *Oleum effusum nomen tuum*, cuius fragrantia ex Hierusalem ad Persiam usque pervenit. Quis umquam crederet liquorem Romae effusum ad Indicas usque plagas perventurum? Hoc hodie accidit: etenim tanta fuit huius divini unguenti vis, ut e Bethlehem ad extremas usque mundi plagas pertingeret; indeque sanctos reges ad praesepe adorandum attraheret. Mirum in modum huius unguenti virtus enituit in cruce effusa, sed eius fragrantiam ad unicum tantum Christo proximum latronem, et ad paucos, qui revertebantur percutientes pectora

sua, legimus tunc pervenisse. Sed hac die adeo mirabilis exlitit, ut e praesepii cunis non proximum latronem tantum, et Centurionem, sed tres Orientales reges, remotissimas regiones incolentes, odoris illius suavitate attraxerit. Hunc praefiguravit trium regum adventum, qui Iobi patientiae in sterquilinio sedentis, odore allecti ad eum consolandum advenere (*Iob* 2): *Audientes tres amici Iob omne malum, quod accidisset, venerunt singuli de loco suo, ut visitarent eum, et consolarentur.* Sic Christus in stabuli praesepe a tribus regibus invisus fuit: de quibus nequaquam illud de amicis Iobi dici potuit: *Onerosi consolatores omnes vos estis*, sed divitias suas impertientes, pretiosa ei munera oblulere. *Ecce Magi.* Aciem oculorum intendite, intueamini teneri infantis virtutem, qua effroenem gentilitatis feram protrivit, et regias purpuras, regia sceptra, et coronas deiecit, nec vexillum reliquit, quod non ad eius pedes provolveretur. Heroicum hoc regis nostri gestum victoria illa praesignavit quam lapis modicus de excelsa regis Babyloniae statua reportavit. Vidit in somnis Nabuchodonosor excelsam molem, caput aureum, brachia, pectusque argenteum, ventrem aeneum, terreos habentem pedes: hanc irruens e monte parvus lapis contrivit, quae in frusta concidit. Quatuor illae metalli species quatuor insignia figurabant Imperia, Chaldaeorum, Persarum, Graecorum, et Romanorum. Aureum caput Chaldaeos denotabat divitiis abundantes. Pectus, et brachia argentea Persas, qui prius in duo divisi fuerant imperia, Persarum, et Medorum, postea in unum collecti indivisum imperium construxere. Sonorum ventris aes, Graecorum tum in armis fragorem, tum in dicendo eloquentiam. Ferrea crura Romanorum monarchiam, qui universa dominia suo iuri subegerant. Terrei pedes, qui ferro difficile adhaerebant, simulata Romanorum foedera denotabant. Lapis tandem e monte delapsus Christus fuit e Mariae excelso monte egressus (1. *Cor.* 10): *Petra autem erat Christus*, qui superbam gentilitatem in verum Deum insurgentem contudit (*Matth.* 2): *Ecce Magi.* Quasi diceret, sapientes hi, quos Graeci philosophos dicunt, Galli Druidas, Indi Brachmanes, Æthyopes Gymnosophistas, Chaldaei Magos, non sapientia tantum pollebant, sed regia etiam dignitate erant insignes. Etenim voluit Deus gentilitatis primitias reges esse, ut servire Deo regnare esse, omnibus compertum esset. Haec d. Ioannis visio figuravit, cum Christum sanguinolenta indutum veste conspexit, in cuius femore verba illa expressa apparebant: *Rex regum, et Dominus dominantium.* Sanguineum vestis colorem, et regis insignia perpendamus: consuetum hinc Dei morem intuebimur, qui nec praemia elargitur, nec titulis insignit, nisi qui ad sanguinem usque resistunt, vel pro eius amore adversa sustinent, vel cum antiquo hoste dimicant. Homerus regibus hoc salutare exhibuit consilium, ut herbam *Moly* dictam contemplarentur, quae nigras profert radices, sed candidos flores; significare volens, nulli umquam candidos praemii flores elargiendos, nisi prius nigram laborum radicem praegustasset. Novimus Abraham, sanguine effuso in circumcisione, auctum fuisse nomen ex Abram in Abraham, multaque bona illi fuisse promissa; Sara vero e contra, quia sanguinem non effuderat, nequaquam nominis augmentum, sed diminutionem, et decrementum accepit: una namque littera ab eius nomine dempta fuit, et quae prius Sarai nominabatur, Sara deinceps dicta est. Hoc eodem modo semper aeternus Pater se gessit erga Christum: sanguinem enim post octo dies circumcisus effundit, continuo vero glorioso Salvatoris nomine insignitur. Sanguinem iterum in horto effundit, cum factae sunt guttae sanguinis decurrentis in terram; statimque nominis crescunt insignia, et ab Evangelista Ioanne, *Iesus Nazarenus*, id est floridus, nuncupatur, quo nomine numquam prius fuerat ab eo appellatus. Tandem in cruce exanguis pendens, sanguine, et cum eo vita, effuso, *Anima enim carnis in sanguine est*, denuo novis cumulatur nominum titulis, *Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum.* Cum igitur Ioannes vidit Christum regiis ornatum titulis, sanguinolenta tamen veste, certe id aperte denotabat, Christum nominis sui exaltationem per effusionem sanguinis comparasse, nec alia via coelestia praemia a nobis esse promerenda, et obtinenda nisi magnis laboribus. Illud etiam in hac Ioannis visione nostro instituto aptissimum perpendendum est, regium Christi nomen in extremis fere fimbriae partibus expressum esse, quod alioquin vel in diademate, vel in pectore, vel in alia eminentiori corporis parte, ut moris esse solet, gestandum videbatur: bene quidem, sed altius tendebat divinum consilium: femore enim in sacris litteris generationis humanae series designatur: *Omnes animae eorum qui egressi sunt de femore.* Hinc est, quod Abraham servum suum mittens, ut mulierem suo filio tradendam adduceret, iuravit in femore. Volens igitur Christus Dominus aperire nobis spiritualem suorum generationem ita propagandam, ut nati filii regia dignitate praecellerent, in femore regios describit titulos (*Apoc.* 19): *Rex regum, et Dominus dominantium.* Quod rei probavit eventus, hi namque inter primos Christi filios regia dignitate pollebant. Noscamus hinc Deo exhibitam servitutem regnandi nomen promereri: servire Deo regnare est; sicut e converso, servire hominibus, remigare dixerim. Quod non obscure docuit Deus, cum dixit (*Isai.* 23): *Mittam te sicut pilam.* Intorquetur crebris ictibus pila, et nunc parietem offendit, nunc ad lapidem alliditur, nunc hinc, nunc inde retunditur, usque dum discissa, ab omnibus neglecta in sterquilinium abiicitur. Hoc ergo est, quod Dominus minabatur, dicens (*ibid.*): *Mittam te sicut pilam;* quasi diceret: a regiae dignitatis culmine deturbatus concides, et in servitute infima redigeris, et veluti instabilis pila mox abiicienda hinc inde retusus disiicieris. Huc prisci illi respicientes, cum pro liberis hominibus sacra faciebant, cereum hominis simulacrum offerebant; cum pro servis, ceream pilam, ut ostenderent exhibitam hominibus servitutem innumera incommoda comitari. Quod si hominibus parere, et inservire, tam est mo-